

FACHLITERATUR
EDITION ROMIOSINI
ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ICGL12 | 12th INTERNATIONAL CONFERENCE
ON GREEK LINGUISTICS
16 – 19 SEPTEMBER 2015
FREIE UNIVERSITÄT BERLIN, CEMOG

Proceedings of the ICGL12

vol. 2

The International Conference on Greek Linguistics is a biennial meeting on the study and analysis of Greek (Ancient, Medieval and Modern), placing particular emphasis on the later stages of the language.

PROCEEDINGS OF THE ICGL12
ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ ICGL12

**Thanasis Georgakopoulos, Theodossia-Soula Pavlidou, Miltos Pechlivanos,
Artemis Alexiadou, Jannis Androutsopoulos, Alexis Kalokairinos,
Stavros Skopeteas, Katerina Stathi (Eds.)**

**PROCEEDINGS OF THE 12TH INTERNATIONAL
CONFERENCE ON GREEK LINGUISTICS**

**ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ 12^{ΟΥ} ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ**

VOL. 2

© 2017 Edition Romiosini/CeMoG, Freie Universität Berlin. Alle Rechte vorbehalten.
Vertrieb und Gesamtherstellung: Epubli (www.epubli.de)
Satz und Layout: Rea Papamichail / Center für Digitale Systeme, Freie Universität Berlin
Gesetzt aus Minion Pro
Umschlaggestaltung: Thanasis Georgiou, Yorgos Konstantinou
Umschlagillustration: Yorgos Konstantinou

ISBN 978-3-946142-35-5
Printed in Germany

Online-Bibliothek der Edition Romiosini:
www.edition-romiosini.de

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σημείωμα εκδοτών	7
Περιεχόμενα.....	9
Peter Mackridge:	
<i>Some literary representations of spoken Greek before nationalism(1750-1801)</i>	17
Μαρία Σηφιανού:	
<i>Η έννοια της ευγένειας στα Ελληνικά</i>	45
Σπυριδούλα Βαρλοκώστα:	
<i>Syntactic comprehension in aphasia and its relationship to working memory deficits</i>	75
Ευαγγελία Αχλάδη, Αγγελική Δούρη, Ευγενία Μαλικούτη & Χρυσάνθη Παρασχάκη-Μπαράν:	
<i>Γλωσσικά λάθη τουρκόφωνων μαθητών της Ελληνικής ως ξένης/δεύτερης γλώσσας: Ανάλυση και διδακτική αξιοποίηση</i>	109
Κατερίνα Αλεξανδρή:	
<i>Η μορφή και η σημασία της διαβάθμισης στα επίθετα που δηλώνουν χρώμα</i>	125
Eva Anastasi, Ageliki Logotheti, Stavri Panayiotou, Marilena Serafim & Charalambos Themistocleous:	
<i>A Study of Standard Modern Greek and Cypriot Greek Stop Consonants: Preliminary Findings</i>	141
Anna Anastassiadis-Symeonidis, Elisavet Kiourti & Maria Mitsiaki:	
<i>Inflectional Morphology at the service of Lexicography: ΚΟΜΟΛεξ, A Cypriot Morphological Dictionary</i>	157

Γεωργία Ανδρέου & Ματίνα Τασιούδη: <i>Η ανάπτυξη του λεξιλογίου σε παιδιά με Σύνδρομο Απνοιών στον Ύπνο.....</i>	175
Ανθούλα- Ελευθερία Ανδρεσάκη: <i>Ιατρικές μεταφορές στον δημοσιογραφικό λόγο της κρίσης: Η οπτική γωνία των Γερμανών</i>	187
Μαρία Ανδριά: <i>Προσεγγίζοντας θέματα Διαγλωσσικής Επίδρασης μέσα από το πλαίσιο της Γνωσιακής Γλωσσολογίας: ένα παράδειγμα από την κατάκτηση της Ελληνικής ως Γ2</i>	199
Spyros Armostis & Kakia Petinou: <i>Mastering word-initial syllable onsets by Cypriot Greek toddlers with and without early language delay.....</i>	215
Julia Bacskai-Atkari: <i>Ambiguity and the Internal Structure of Comparative Complements in Greek.....</i>	231
Costas Canakis: <i>Talking about same-sex parenthood in contemporary Greece: Dynamic categorization and indexicality.....</i>	243
Michael Chiou: <i>The pragmatics of future tense in Greek.....</i>	257
Maria Chondrogianni:. <i>The Pragmatics of the Modern Greek Segmental Markers</i>	269
Katerina Christopoulou, George J. Xydopoulos & Anastasios Tsangalidis: <i>Grammatical gender and offensiveness in Modern Greek slang vocabulary</i>	291
Aggeliki Fotopoulou, Vasiliki Foufi, Tita Kyriacopoulou & Claude Martineau: <i>Extraction of complex text segments in Modern Greek.....</i>	307
Αγγελική Φωτοπούλου & Βούλα Γιούλη: <i>Από την «Έκφραση» στο «Πολύτροπο»: σχεδιασμός και οργάνωση ενός εννοιολογικού λεξικού.....</i>	327
Marianthi Georgalidou, Sofia Lampropoulou, Maria Gasouka, Apostolos Kostas & Xanthippi Foulidi: <i>“Learn grammar”: Sexist language and ideology in a corpus of Greek Public Documents</i>	341
Maria Giagkou, Giorgos Fragkakis, Dimitris Pappas & Harris Papageorgiou: <i>Feature extraction and analysis in Greek L2 texts in view of automatic labeling for proficiency levels</i>	357

Dionysis Goutsos, Georgia Fragaki, Irene Florou, Vasiliki Kakousi & Paraskevi Savvidou: <i>The Diachronic Corpus of Greek of the 20th century: Design and compilation</i>	369
Kleanthes K. Grohmann & Maria Kambanaros: <i>Bilectalism, Comparative Bilingualism, and the Gradience of Multilingualism: A View from Cyprus</i>	383
Günther S. Henrich: „Γεωγραφία νεωτερική“ στο Λίβιστρος και Ροδάμνη: μετατόπιση ονομάτων βαλτικών χωρών προς την Ανατολή;	397
Noriyo Hoozawa-Arkenau & Christos Karvounis: <i>Vergleichende Diglossie - Aspekte im Japanischen und Neugriechischen: Veriäten - Interferenz</i>	405
Μαρία Ιακώβου, Ηριάννα Βασιλειάδη-Λιναρδάκη, Φλώρα Βλάχου, Όλγα Δήμα, Μαρία Καββαδία, Τατιάνα Κατσίνα, Μαρίνα Κουτσουμπού, Σοφία-Νεφέλη Κύτρου, Χριστίνα Κωστάκου, Φρόσω Παππά & Σταυριαλένα Περγέα: <i>ΣΕΠΙAME2: Μια καινούρια πηγή αναφοράς για την Ελληνική ως Γ2</i>	419
Μαρία Ιακώβου & Θωμαΐς Ρουσουλιώτη: <i>Βασικές αρχές σχεδιασμού και ανάπτυξης του νέου μοντέλου αναλυτικών προγραμμάτων για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας</i>	433
Μαρία Καμηλάκη: «Μαζί μου ασχολείσαι, πόσο μαλάκας είσαι!»: Λέξεις-ταμπού και κοινωνιογλωσσικές ταυτότητες στο σύγχρονο ελληνόφωνο τραγούδι.....	449
Μαρία Καμηλάκη, Γεωργία Κατσούδα & Μαρία Βραχιονίδου: <i>Η εννοιολογική μεταφορά σε λέξεις-ταμπού της ΝΕΚ και των νεοελληνικών διαλέκτων</i>	465
Eleni Karantzola, Georgios Mikros & Anastassios Papaioannou: <i>Lexico-grammatical variation and stylometric profile of autograph texts in Early Modern Greek</i>	479
Sviatlana Karpava, Maria Kambanaros & Kleanthes K. Grohmann: <i>Narrative Abilities: MAINing Russian–Greek Bilingual Children in Cyprus</i>	493
Χρήστος Καρβούνης: <i>Γλωσσικός εξαρχαϊσμός και «ιδεολογική» νόρμα: Ζητήματα γλωσσικής διαχείρισης στη νέα ελληνική</i>	507

Demetra Katis & Kiki Nikiforidou: <i>Spatial prepositions in early child Greek: Implications for acquisition, polysemy and historical change</i>	525
Γεωργία Κατσούδα: <i>Το επίθημα -ούνα στη ΝΕΚ και στις νεοελληνικές διαλέκτους και ιδιώματα</i>	539
George Kotzoglou: <i>Sub-extraction from subjects in Greek: Its existence, its locus and an open issue</i>	555
Veranna Kyrioti: <i>Narrative, identity and age: the case of the bilingual in Greek and Turkish Muslim community of Rhodes, Greece</i>	571
Χριστίνα Λύκου: <i>Η Ελλάδα στην Ευρώπη της κρίσης: Αναπαραστάσεις στον ελληνικό δημοσιογραφικό λόγο</i>	583
Nikos Liosis: <i>Systems in disruption: Propontis Tsakonian</i>	599
Katerina Magdou, Sam Featherston: <i>Resumptive Pronouns can be more acceptable than gaps: Experimental evidence from Greek</i>	613
Maria Margarita Makri: <i>Opos identity comparatives in Greek: an experimental investigation</i>	629
2ος Τόμος	
Περιεχόμενα.....	651
Vasiliki Makri: <i>Gender assignment to Romance loans in Katoitaliótika: a case study of contact morphology</i>	659
Evgenia Malikouti: <i>Usage Labels of Turkish Loanwords in three Modern Greek Dictionaries</i>	675
Persephone Mamoukari & Penelope Kambakis-Vougiouklis: <i>Frequency and Effectiveness of Strategy Use in SILL questionnaire using an Innovative Electronic Application</i>	693

Georgia Maniati, Voula Gotsoulia & Stella Markantonatou: <i>Contrasting the Conceptual Lexicon of ILSP (CL-ILSP) with major lexicographic examples</i>	709
Γεώργιος Μαρκόπουλος & Αθανάσιος Καρασίμος: <i>Πολυεπίπεδη επισημείωση του Ελληνικού Σώματος Κειμένων Αφασικού Λόγου</i>	725
Πωλίνα Μεσηνιώτη, Κατερίνα Πούλιου & Χριστόφορος Σουγανίδης: <i>Μορφοσυντακτικά λάθη μαθητών Τάξεων Υποδοχής που διδάσκονται την Ελληνική ως Γ2</i>	741
Stamatia Michalopoulou: <i>Third Language Acquisition. The Pro-Drop-Parameter in the Interlanguage of Greek students of German</i>	759
Vicky Nanousi & Arhonto Terzi: <i>Non-canonical sentences in agrammatism: the case of Greek passives</i>	773
Καλομοίρα Νικολού, Μαρία Ξεφτέρη & Νίτσα Παραχεράκη: <i>Το φαινόμενο της σύνθεσης λέξεων στην κυκλαδοκρητική διαλεκτική ομάδα</i>	789
Ελένη Παπαδάμου & Δώρας Κ. Κυριαζής: <i>Μορφές διαβαθμιστικής αναδίπλωσης στην ελληνική και στις άλλες βαλκανικές γλώσσες</i>	807
Γεράσιμος Σοφοκλής Παπαδόπουλος: <i>Το δίπολο «Εμείς και οι Άλλοι» σε σχόλια αναγνωστών της Lifo σχετικά με τη Χρυσή Αυγή</i>	823
Ελένη Παπαδοπούλου: <i>Η συνδυαστικότητα υποκοριστικών επιθημάτων με β' συνθετικό το επίθημα -άκι στον διαλεκτικό λόγο</i>	839
Στέλιος Πιπερίδης, Πένυ Λαμπροπούλου & Μαρία Γαβριηλίδου: <i>clarin:el. Υποδομή τεκμηρίωσης, διαμοιρασμού και επεξεργασίας γλωσσικών δεδομένων</i>	851
Maria Pontiki: <i>Opinion Mining and Target Extraction in Greek Review Texts</i>	871
Anna Roussou: <i>The duality of mipos</i>	885

Stathis Selimis & Demetra Katis: <i>Reference to static space in Greek: A cross-linguistic and developmental perspective of poster descriptions</i>	897
Evi Sifaki & George Tsoulas: <i>XP-V orders in Greek</i>	911
Konstantinos Sipitanos: <i>On desiderative constructions in Naousa dialect</i>	923
Eleni Staraki: <i>Future in Greek: A Degree Expression</i>	935
Χριστίνα Τακούδα & Ευανθία Παπαευθυμίου: <i>Συγκριτικές διδακτικές πρακτικές στη διδασκαλία της ελληνικής ως Γ2: από την κριτική παρατήρηση στην αναπλαισίωση</i>	945
Alexandros Tantos, Giorgos Chatziioannidis, Katerina Lykou, Meropi Papatheohari, Antonia Samara & Kostas Vlachos: <i>Corpus C58 and the interface between intra- and inter-sentential linguistic information</i>	961
Arhonto Terzi & Vina Tsakali: <i>The contribution of Greek SE in the development of locatives</i>	977
Paraskevi Thomou: <i>Conceptual and lexical aspects influencing metaphor realization in Modern Greek</i>	993
Nina Topintzi & Stuart Davis: <i>Features and Asymmetries of Edge Gemimates</i>	1007
Liana Tronci: <i>At the lexicon-syntax interface Ancient Greek constructions with ἔχειν and psychological nouns</i>	1021
Βίλλυ Τσάκωνα: <i>«Δημοκρατία είναι 4 λύκοι και 1 πρόβατο να ψηφίζουν για φαγητό»:Αναλύοντας τα ανέκδοτα για τους/τις πολιτικούς στην οικονομική κρίση</i>	1035
Ειρήνη Τσαμαδού- Jacobberger & Μαρία Ζέρβα: <i>Εκμάθηση ελληνικών στο Πανεπιστήμιο Στρασβούργου: κίνητρα και αναπαραστάσεις</i> ...	1051
Stavroula Tsiplakou & Spyros Armostis: <i>Do dialect variants (mis)behave? Evidence from the Cypriot Greek koine</i>	1065
Αγγελική Τσόκογλου & Σύλα Κλειδή: <i>Συζητώντας τις δομές σε -οντας</i>	1077

Αλεξιάννα Τσότσου:	
<i>Η μεθοδολογική προσέγγιση της εικόνας της Γερμανίας στις ελληνικές εφημερίδες</i>	1095
Anastasia Tzilinis:	
<i>Begründendes Handeln im neugriechischen Wissenschaftlichen Artikel: Die Situierung des eigenen Beitrags im Forschungszusammenhang.....</i>	1109
Κυριακούλα Τζωρτζάτου, Αργύρης Αρχάκης, Άννα Ιορδανίδου & Γιώργος Ι. Ευδόπουλος:	
<i>Στάσεις απέναντι στην ορθογραφία της Κοινής Νέας Ελληνικής: Ζητήματα ερευνητικού σχεδιασμού</i>	1123
Nicole Vassalou, Dimitris Papazachariou & Mark Janse:	
<i>The Vowel System of Mišótika Cappadocian</i>	1139
Marina Vassiliou, Angelos Georganas, Prokopis Prokopidis & Haris Papageorgiou:	
<i>Co-referring or not co-referring? Answer the question!.....</i>	1155
Jeroen Vis:	
<i>The acquisition of Ancient Greek vocabulary.....</i>	1171
Christos Vlachos:	
<i>Mod(aliti)es of lifting wh-questions.....</i>	1187
Ευαγγελία Βλάχου & Κατερίνα Φραντζή:	
<i>Μελέτη της χρήσης των ποσοδεικτών λίγο-λιγάκι σε κείμενα πολιτικού λόγου</i>	1201
Madeleine Voga:	
<i>Τι μας διδάσκουν τα ρήματα της ΝΕ σχετικά με την επεξεργασία της μορφολογίας.....</i>	1213
Werner Voigt:	
<i>«Σεληνάκι μου λαμπρό, φέγγε μου να περπατώ ...» oder: warum es in dem bekannten Lied nicht so, sondern eben φεγγαράκι heißt und ngr. φεγγάρι</i>	1227
Μαρία Βραχιονίδου:	
<i>Υποκοριστικά επιρρήματα σε νεοελληνικές διαλέκτους και ιδιώματα</i>	1241
Jeroen van de Weijer & Marina Tzakosta:	
<i>The Status of *Complex in Greek.....</i>	1259
Theodoros Xioufis:	
<i>The pattern of the metaphor within metonymy in the figurative language of romantic love in modern Greek.....</i>	1275

ΥΠΟΚΟΡΙΣΤΙΚΑ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ ΣΕ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥΣ ΚΑΙ ΙΔΙΩΜΑΤΑ

Μαρία Βραχιονίδου
ΚΕΝΔΙ-Ακαδημία Αθηνών
vrachionidou@academyofathens.gr

Abstract

Although several studies examine the morphological process of diminutivization, the study of the phenomenon in Modern Greek dialects and idioms appear still inadequate. Also, the studies often ignore the diminutive adverbs. The paper presents, describes and classifies dialectal diminutive adverbs which come from research in the Archive of Research Center for Modern Greek Dialects of Academy of Athens. More specifically, the paper: a) attempts to categorize them according to the productive suffix on which they are based, b) checks the part of speech which consists their base, c) considers their geographical distribution, d) studies their expressive function and e) compares them with the diminutive adverbs of standard Modern Greek language.

Λέξεις-κλειδιά: διαλεκτολογία, υποκοριστικά επιρρήματα, παραγωγικά επιθήματα, υποκορισμός, νεοελληνικά ιδιώματα

1. Εισαγωγή – Στόχος μελέτης

Αφορμή για τη συγγραφή του παρόντος άρθρου υπήρξε μια τριπλή διαπίστωση: Αφενός, παρόλο που η μορφολογική διαδικασία του υποκορισμού όπως πραγματώνεται είτε μέσω της παραγωγικής επιθηματοποίησης είτε μέσω της σύνθεσης έχει απασχολήσει αρκετές μελέτες, η σπουδή του φαινομένου του υποκορισμού στις νεοελληνικές διαλέκτους και ιδιώματα εμφανίζεται ακόμα πλημμελής. Όπως παρατηρεί και η Μελισσαροπούλου (2006: 91-92):

«η έρευνα όσον αφορά το διαλεκτικό υποκορισμό δεν έχει καλύψει ακόμα το σύνολο των διαλέκτων της ελληνικής.[...] Υπάρχει όμως ανάγκη για μια διεξοδικότερη μελέτη του φαινομένου στο σύνολο των ελληνικών διαλέκτων προκειμένου να διερευνηθούν οι κοινές στρατηγικές στην πραγμάτωση του υποκορισμού, αλλά και οι δια-διαλεκτικές διαφοροποιήσεις»

Αφετέρου, στις περισσότερες από τις μελέτες για τον υποκορισμό, τα υποκοριστικά επιρρήματα είτε έχουν αγνοηθεί είτε δεν τους έχει δοθεί σημαντικός χώρος. Κατά τρίτο λόγο, το διαλεκτικό υλικό που διέτρεξα, απέδωσε αρκετά παραδείγματα υποκοριστικών επιρρημάτων που σχηματίζονται με παραγωγική επιθηματοποίηση και που δεν απαντούν στη νεοελληνική κοινή.

Σκοπός λοιπόν του άρθρου είναι η παρουσίαση αυτών των διαλεκτικών υποκοριστικών επιρρημάτων, η περιγραφή και η ταξινόμησή τους. Πηγή του υλικού είναι το Αρχείο του Κέντρου Ερεύνης των Νεοελληνικών Διαλέκτων και Ιδιωμάτων (ΚΕΝΔΙ) της Ακαδημίας Αθηνών. Καθώς το ΚΕΝΔΙ διαθέτει πλούσιο διαλεκτικό υλικό απ' όλο τον ελληνόφωνο χώρο, αποτελεί καλή βάση για εποπτική μελέτη του υποκορισμού των επιρρημάτων διαλεκτικά. Συγκεκριμένα, λοιπόν: α) επιχειρείται η κατηγοριοποίησή τους με κριτήρια i. μορφολογικά, όπως η επιλογή παραγωγικού επιθήματος και η γραμματική κατηγορία που αποτελεί τη βάση τους, ενώ παράλληλα αναλύεται η διαδικασία σχηματισμού τους και ii. σημασιολογικά, β) εξετάζεται η γεωγραφική τους κατανομή γ) μελετάται η εκφραστική τους λειτουργία και τέλος, δ) τα διαλεκτικά υποκοριστικά επιρρήματα συγκρίνονται με τα αντίστοιχα της νεοελληνικής κοινής, προκειμένου να διαψευστούν ή να επιβεβαιωθούν, και σ' αυτό το υλικό, διαπιστώσεις παλαιότερων μελετών.

2. Προηγούμενες μελέτες

Όπως αναφέρθηκε, εντύπωση προκαλεί το γεγονός του μικρού αριθμού μελετών γύρω από τα διαλεκτικά υποκοριστικά επιρρημάτων. Θα πίστευε κανείς ότι ενδεχομένως οι εν λόγω μελέτες είτε δεν ασχολούνται με το διαλεκτικό υλικό είτε δεν ασχολούνται με τα επιρρήματα. Τα έστω σποραδικά, ωστόσο, αναφερόμενα παραδείγματα υποκοριστικών επιρρημάτων δηλώνουν ότι μάλλον οι μελετητές δεν εντόπισαν αρκετά τέτοια ώστε να τους δώσουν περισσότερη προσοχή και όχι ότι δεν ενδιαφέρονταν εξαρχής γι' αυτά. Ενδεικτικά, η Μελισσαροπούλου (2006: 55) ανα-

φέρει τα ποντιακά *λίτσικον* < λίον 'λίγο' και *πιρνίτσικον* < *πιρνά* – *πιρνά* 'πρωί πρωί' και η Καρρά τα υποκοριστικά επιρρήματα *λιγάκι*, *λιγουλάκι* (< λίγο) και *αργούτσικα* (<αργά) της νεοελληνικής κοινής (Καρρά 2006: 10, 16, 66, 69). Ο Πάγκαλος (1955: 362-374) στο έργο του για το γλωσσικό ιδίωμα της Κρήτης δεν αναφέρει καθόλου τα υποκοριστικά επιρρημάτων. Ο Τσερές (2014: 142) πάλι, στη μελέτη του για τη λειτουργία των υποκοριστικών στην προφορική συνομιλία, εντοπίζει 348 τύπους υποκοριστικών ονομάτων και 17 τύπους υποκοριστικών επιθέτων, δεν αναφέρεται όμως καθόλου σε υποκοριστικά επιρρήματα, παρόλο που, όπως διευκρινίζει, τα δεδομένα της εν λόγω εργασίας «προέρχονται από ένα ευρύ σώμα προφορικών κειμένων ελεύθερης συνομιλίας» [της νεοελληνικής κοινής] (Τσερές 2014: 140). Υποθέτω λοιπόν ότι η σποραδικότητα και η σπανιότητα της εμφάνισης στη νεοελληνική κοινή υποκοριστικών επιρρημάτων είναι αυτή που αποθάρρυνε τον μελετητή από την ιδιαίτερη μνεία τους.

Αντίθετα, στο διαλεκτικό υλικό που διέτρεξα η ύπαρξη υποκοριστικών επιρρημάτων δεν μπορεί να περάσει απαρατήρητη. Τα περισσότερα άλλωστε από αυτά είναι αποκλειστικά διαλεκτικά και η ερμηνεία τους συχνά δεν είναι αυτονόητη ή αυτόματη για τους μη διαλεκτόφωνους ομιλητές.. Είναι εξάλλου χαρακτηριστικό το γεγονός ότι και ο Μπαμπινιώτης στη διατριβή του για τον διά συνθέσεως υποκορισμό, περιλαμβάνει μεν ελάχιστες αναφορές για τα υποκοριστικά επιρρήματα, οι οποίες όμως στην πλειονότητά τους αντλούνται και πάλι από το υλικό του Ιστορικού Λεξικού της Ακαδημίας Αθηνών, δηλ. αυτό για το οποίο κάνω και εδώ λόγο. Γράφει συγκεκριμένα:

«Τέλος έννοιαν 'προσεγγίσεως, περίπου, ολίγον' εξέφρασε παραγωγικώς το μόρφημα *-ωπός*, και εις την περιοχὴν του επιρρηματος (*-ωπά*) εις τινὰ ιδιώματα (Ικαρίαν, Κρήτην κ.α.): *νυχτωπά*, *βραδυνωπά*, *πρωινωπά*, *αργωπά*, *συναυγωπά*, *απονωρωπά* [βλ. λ. εν ΙΛΑ (=Ιστορικόν Λεξικόν Ακαδημίας Αθηνών)], *ταχ(υ)τερωπά* κ.ά. Προς ταῦτα παραβλητέοι οἱ ἀνάλογοι κατὰ τὴν σημασίαν σχηματισμοὶ τῆς κοινῆς ἐλληνικῆς *βραδάκι*, *απογευματάκι*, *μεσημεράκι*, κ.λπ. καὶ ἄλλοι διαλεκτικοὶ (τοπικὰ ἰδίᾳ ἐπιρρήματα): *αποκατούλλια*, *παραπανούλλια*, *παρακατούλλια*, *βραδούτσικα* κ.λπ. [βλ. ΙΛΑ λ. *αποκατούλλια*] (πβ. καὶ ἀγγλ. *earlyish*, *lat(e)lish*) (Μπαμπινιώτης, 1969: 196).

3. Μορφολογικά κριτήρια ταξινόμησης διαλεκτικών υποκοριστικών επιρρημάτων

3.1. Η επιλογή παραγωγικού επιθήματος

i. -ούλια

Εκινώντας από τα μορφολογικά κριτήρια ταξινόμησης διαπιστώνει κανείς ότι υπάρχουν συγκεκριμένα παραγωγικά επιθήματα που επιτελούν τη λειτουργία του υποκορισμού στα διαλεκτικά επιρρήματα, τα οποία εμφανίζονται με διαφορετική συχνότητα. Να διευκρινιστεί ότι, βεβαίως, εκτός από τα επιθήματα, συναντάται στα επιρρήματα υποκορισμός και με προθήματα ή σύνθετος¹, όμως αυτός δεν εξετάστηκε στο πλαίσιο αυτής της εργασίας. Το πιο σύννηθες λοιπόν παραγωγικό επίθημα είναι το -ούλια, με γεωγραφική προέλευση κυρίως από την Πελοπόννησο και λιγότερο από τη Στερεά Ελλάδα. Στον πίνακα 1 βρίσκονται μερικά παραδείγματα (χάριν ευκολίας παρατίθενται στα περισσότερα οι αποκαταστημένοι, φωνητικά, τύποι):

Υποκοριστικό Επίρρημα	Ερμηνευμα (με παράδειγμα)	Μορφολογική ανάλυση	Γεωγραφική προέλευση
εδώ- παραπανούλια	εδώ λίγο παραπάνω	< εδώ + παραπάνω + -ούλια	Ηλεία
σιαπερούλια	λίγο πιο πέρα	< ίσια + πέρα + -ούλια	Αιτωλοακαρνανία
(ε)ξωτερούλια	λίγο πιο εξωτερικά: <i>Να τα πιάσης τα ζωντανά και να da περάσης ξωτερούλια -ξωτερούλια και να μη γάμουνε ζημιά στο σπαρμένο χωράφι</i>	< εξώτερα + -ούλια	Μεσσηνία
θαμπούλια	λίγο πριν φέξει, αξημέρωτα: <i>Ταχνά θαμπούλια θα ζ'μώσουνι του ψουμί για τς αργάτις</i>	< θαμπά + -ούλια	Αιτωλοακαρνανία

1 Περί προθηματοποίησης βλ. και: Δημελά (2010: 197 κ.α.), Χατζιδάκις (1905 και 1915).

πρωούλια	πολύ πρωί	< πρωί + -ούλια	Πελοπόννησος
καλούλια	σχετικά καλά, καλούτσικα	< καλά + -ούλια	Πελοπόννησος, Αιτωλοακαρνανία, Ήπειρος, Κ.Ιταλία
καλυτερούλια	κάπως καλύτερα	< καλύτερα + -ούλια	Κορινθία, Ηλεία, Αίγινα
μαλακούλια	αρκετά μαλακά	< μαλακά + -ούλια	Πελοπόννησος
μουχρουτσούλια	την ώρα του ξημερώματος	πιθ. < *μουχρ- ούτσης/-ι + -ούλια	Αχαΐα
χαραούλια	τα χαράματα	< χαραή (< χαραυγή) + -ούλια	Θεσσαλία
ζωπρούλια ²	πολύ πρωί	< ζωπρί 'πρωί' + -ούλια	Αρκαδία
νυχτούλια (και εμπρόθετα μενυχτούλια)	λίγο πριν ξημερώσει, με την κοντανγή: <i>πρέπει να φύγουμε νυχτούλια για να προλάβουμε το μεσημέρι</i>	< (πρόθ. με +) νύχτα + -ούλια	Στερεά Ελλάδα, Πελοπόννησος, Θεσσαλία
στερνούλια	τελευταία (χρονικό)	< στερνά + -ούλια	Ηλεία
στερνοτερούλια	πολύ τελευταία	< στερνότερα + -ούλια	Αρκαδία
υστερούλια	λίγο πιο ύστερα	< ύστερα + -ούλια	Αιτωλοακαρνανία
συνταχούλια	πολύ πρωί	< σύνταχα + -ούλια	Αρκαδία, Λακωνία
παραδωθούλια	λίγο πιο νωρίς	< παρά + δώθε + -ούλια	Πελοπόννησος
σιγούλια	λίγο σιγά	< σιγά + -ούλια	Αιτωλοακαρνανία, Ευρυτανία
μπονωρούλια	πολύ νωρίς, πρωί πρωί	< πρόθ. από + ευφων. -ν-+ώρα + -ούλια	Πελοπόννησος Στερεά Ελλάδα, Επτάνησα
τρωαδούλια	μόλις τώρα δα	< τώρα -δα + -ούλια	Ηλεία
μπροστύτερούλια	πριν από λίγο	< μπροστύτερα + -ούλια	Στερεά Ελλάδα
παραμπροστούλια	κάπως πιο μπροστά	< παρά + μπροστά + -ούλια	Αχαΐα

2 Τσουκνίδας 1981: 575.

παραπισούλια	κάπως πιο πίσω	< παραπίσω + -ούλια	Αχαιο
δευτερούλια	λίγο αργότερα	< επίρρ. δεύτερα + -ούλια	Αιτωλοακαρνία
δευτεροτερούλια	λίγο αργότερα	< συγκρ επίρρ. δευτερότερα + -ούλια	Αιτωλοακαρνία
αργότερούλια	λίγο αργότερα	< αργότερα + -ούλια	Αιτωλοακαρνία
σουρπούλια ³	λίγο σύθαμπα	υποκ. του, με χρήση επιρρήματος, σούρπα 'σούρουπα, σύθαμπα, μισοσκότεινα': έφυγε σούρπα και δεν τον είδα	Αρκαδία
γρηγορούλια	κάπως γρήγορα	< γρήγορα + -ούλια	Αρκαδία, Ηλεία, Μεσσηνία, Πιερία

Πίνακας 1 | Παραδείγματα διαλεκτικών υποκοριστικών επιρρημάτων με επίθημα -ούλια

ii. -ούτσικα

Μεγάλη επίσης παραγωγικότητα διακρίνεται και στο επίθημα -ούτσικα, το οποίο δημιουργεί υποκοριστικά επιρρήματα και στη νεοελληνική κοινή. Ωστόσο στις διαλέκτους και τα ιδιώματα απαντούν αρκετά περισσότερα και διαφορετικά παραδείγματα, όπως βλέπουμε στον πίνακα 2:

Υποκοριστικό Επίρρημα	Ερμηνευμα (με παράδειγμα)	Μορφολογική ανάλυση	Γεωγραφική προέλευση
νυχτούτσικα	πολύ πρωί	< νύχτα + -ούτσικα	Θράκη
φεγγερούτσικα	λίγο φωτεινά: Φεγγερούτσικα 'ν εντά πού κάθομαι, φέγει μιά 'υχιά'	< φεγγερά + -ούτσικα	Νάξος
κρυφτούτσικα/ κρυφούτσικα	λίγο κρυφά	< κρυφά + -ούτσικα	Θεσσαλία
κοντινούτσικα	μάλλον κοντινά	< κοντινά + -ούτσικα	Νάξος

3 Τσουκνίδας (1981): 575.

<i>παστρικούτσικα</i>	πολύ καθαρά και νοικοκυρεμένα	< παστρικά + -ούτσικα	
<i>ερκεντούτσικα</i>	κάπως νωρίς	< τουρκ. erken 'νωρίς' + -ούτσικα	Καππαδοκία
<i>θαμπούτσικα</i>	κάπως σκοτεινά, χαράματα	< θαμπά + -ούτσικα	Φθιώτιδα
<i>λειανούτσικα</i>	πολύ λεπτά	< λειανά + -ούτσικα	Θράκη
<i>παγαδούτσικα</i>	ήρεμα	< επίθ. παγαδούτσικος: υποκορ. του επίθ. παγαδός 'ήσυχος, μαλακός' (Μαγνησία)	Εύβοια
<i>ανακρούτσικα</i>	πολύ στην άκρη	< ανά + επίρρ. ακρούτσικα < επίθ. *ακρούτσικος	Καππαδοκία
<i>ταρτούτσικα</i>	κάπως αργά	< ιταλ. tardi 'αργά' + -ούτσικα	Παξοί
<i>σαμπαχλιούτσικα</i>	πολύ πρωί	< επιρρ. <i>σαμπάχλια</i> 'πρωί πρωί' (Ανατ. Ρωμυλία, Θράκη Κάρπαθος, Καππαδοκία κ.α.) < τουρκ. sabah 'πρωί' + -ούτσικα	Ανατ. Ρωμυλία
<i>νωρούτσικα</i>	κάπως νωρίς	< νωρίς + -ούτσικα	Πελοπόννησος, Νάξος
<i>μπωνωρούτσικα</i>	κάπως νωρίς	< από + ευφων. -ν- + -ούτσικα	Πελοπόννησος
<i>σ(ι)μούτσ(ι)κα</i>	πολύ κοντά	σιμά + -ούτσικα	Εύβοια
<i>δαρούτσικα</i> (=*εδαδούτσικα)	εδώ δα κοντά	< μεσν. εδάρε (<*εδαδέ) + -ούτσικα	Καππαδοκία
<i>απαγαλιούτσικα</i>	πολύ ήρεμα	< επιρρ. <i>απαγάλια</i> 'ήρεμα, σιγά σιγά' + -ούτσικα	Θεσσαλία, Θράκη

παλιούτσ'κα	πολύ ήρεμα: <i>ήρτι κουντά μας 'παλιούτσ'κα</i>	< επιρρ. <i>απαγάλια</i> 'ήρεμα, σιγά σιγά' + -ούτσικα	Θράκη
αφούτσικα (<*αφνούτσικα)	πολύ γρήγορα, τάχιστα'	< άφνου + -ούτσικα	Καππαδοκία
βορεινούτσικα	λιγάκι προς το βορρά	< επίθ. <i>βορεινούτσικος</i>	Νάξος
βραδούτσικα	κατά το βράδυ	< αμάρτ. επίθ. <i>βραδούτσικος</i> (κατά το ΙΛΝΕ- υπάρχει ουσ. βραδούτσικο 'βραδάκι')	Χαλκιδική
γρηγορούτσικα	κάπως γρήγορα	< γρήγορα + -ούτσικα	Θράκη, Εύβοια

Πίνακας 2 | Παραδείγματα διαλεκτικών υποκοριστικών επιρρημάτων με επίθημα -ούτσικα

iii. -άκι, -ίτσα, (-ίδι(α), -ούδι(α) -ούλι, -όπ(ου)λον, -ίτσικον κ.ά.)

Υποκοριστικά επιρρήματα σχηματίζονται επίσης και με κάποια επιθήματα υποκορισμού των ονομάτων, τόσο στις διαλέκτους και στα ιδιώματα όσο και στη νεοελληνική κοινή. Πιο συχνά είναι τα επιθήματα -άκι και -ίτσα, αλλά απαντούν επίσης και άλλα, όπως τα -(ό)πουλο, -ίδι, -ούλι, ενώ, η Μελισσαροπούλου, όπως αναφέρθηκε ήδη στην ενότητα 2, σημειώνει δύο υποκοριστικά επιρρήματα από τον Πόντο και με το επίθημα -ίτσικον. Από τον Πόντο προέρχονται επίσης και τα υποκοριστικά επιρρήματα *εναξαίτσαν* (= *εναξαίτσα*), *εναξαόπον* (= *εναξαγόπουλο*) και *ξαίτσα* (Κοτύωρα) < επίρρ. ξάι 'καθόλου' (< ουσ. εξάγι) + -ίτσα που σημαίνουν 'λιγάκι, λιγουλάκι': «*Εναν ξαίτσα φαόπο*» 'λιγάκι φαγάκι'. Το λ. *καλικουτσίτσα* (Πελοπόννησος) αποτελεί υποκοριστικό του κοινού, διαλεκτικά, επιρρηματος *καλικούτσα* 'πάνω στους ώμους, καβαλικά'. Εμφανίζονται επίσης αρκετά κυρίως τοπικά και χρονικά υποκοριστικά επιρρήματα, όπως *παραπανίτσα* (πολλαχού) 'λίγο παραπάνω', *παραπερίτσα* (Πελοπόννησος, Εύβοια, Επτάνησα) και *παραίτσα* (Ιθάκη) 'λίγο πιο πέρα', *παρακατίτσα* (πολλαχού) και *παρακατινίτσα* (Μακεδονία < παρακατινά + -ίτσα), *παρακα(του)λίτσα* (Εύβοια) < υποκ. του επιρρ. *παρακατούλια*, *αποπανίτσα* (Πελοπόννησος) 'στο πάνω μέρος' < επίρρ. αποπάνω + -ίτσα («*Εδευτου χάμου αποπανίτσα έν' ο γάδαρος, ροβόλα τον κάτου*»), *αποπολληωρίτσα* (Πελοπόννησος) 'πριν κάμποση ώρα, προ ολίγου', *εδεκεί-χαμίτσα* (Πελοπόννησος) κ.ά. Με το

παραγωγικό επίθημα –άκι δημιουργούνται τα διαλεκτικά υποκοριστικά επιρρήματα *τωραδάκι*, υποκορ. του τώρα-δα (Χατζιδάκις 1916: 102), (*α*)*ποτωράκι* (Λέρος), υποκορ. του *αποτώρα*, *χαμηλάκι* (Κάλυμνος, Προποντίδα) ‘κάτω, χαμηλά’. Επιρρηματική χρήση έχουν και τύποι κάποιων υποκοριστικών ονομάτων που σχηματίζονται με τα υποκοριστικά επιθήματα –ούλι, –ίδι και –ούδι, π.χ. το λ. *λιγούλι* χρησιμοποιείται επιρρηματικά σε διαλέκτους και κοινή. Υποκοριστική σημασία έχει και η λ. *τσιντερούλ* ‘λιγάκι’ που στα ντόρτικα, κατά τον Τριανταφυλλίδη (1963: 62, 69) είναι επίρρημα: *τσιντερούλ μαντό* ‘λίγο ψωμί’, *τσιντερούλ τυράλ* ‘λίγο τυρί’ (Τσουκνίδας 1985: 331 και 318, υποσημ. 3). Στη Ρόδο η λέξη *μίδια* < ωμίδια αποτελεί επίρρημα που δηλώνει το σήκωμα ενός μικρού παιδιού ή αντικειμένου στους ώμους [*έλα να σε κάνω ‘μίδια!*]. Αντίστοιχα, οι γνωστοί και στη νεοελληνική κοινή χαιρετισμοί *καλημερούδια*, *καλησπερούδια* και *καληνυχτούδια* παρότι αποτελούν ουσιαστικά, έχουν σαφώς επιρρηματική χροιά.

iv. –ωπά, –ερά

Όπως έχουν εξηγήσει αρκετοί μελετητές (βλ. π.χ. Μπαμπινιώτης 1969), υποκοριστική σημασία προσδίδεται στα επιρρήματα και με άλλα επιθήματα που δεν είναι κατεξοχήν υποκοριστικά, αλλά εκφράζουν την έννοια της σχετικότητας, όπως τα –ωπά και –ερά, τα οποία εμφανίζουν πολυπληθή παραδείγματα και στο διαλεκτικό υλικό. Έτσι, εκτός από κάποια που ήδη αναφέρθηκαν παραπάνω, αποθησαυρίζουμε από το διαλεκτικό υλικό μας και τα υποκοριστικά επιρρήματα: *υστερωπά* (Κως) ‘σε λίγη ώρα’, *αυγωπά* (Σύμη) ‘κατά την αυγή περίπου’ < επίθ. *αυγωπός < αυγή, *μακρωπά* (Κρήτη) ‘κάπως μακριά’, *νυχτερωπά* (Κρήτη) ‘κατά τα μεσάνυχτα’, *σκοτεινωπά* (Κρήτη.) ‘κάπως, αλλά όχι τελείως, σκοτεινά’, *ψηλωπά* (Κάσος) ‘κάπως ψηλά’ κ.λπ. Αντίστοιχη έννοια σχετικότητας εκφράζουν και τα επιρρήματα σε –ερά, π.χ. *χυματερά* (Θήρα) ‘χύδην’, *φεγγερά* (κοινό), *φωτερά* (Νάξος, Μέγαρο, Λιβύσσι) κ.λπ.

Τέλος, υποκοριστική λειτουργία επιτελούν, εκτός από επιθήματα, και προθήματα ή λέξεις που αποτελούν α’ συνθετικό, π.χ. *ψιλο-*, *μισο-* κ.ά., με τις οποίες έχουν ασχοληθεί αρκετές μελέτες⁴. Το παρόν άρθρο δεν επεκτάθηκε σ’ αυτό το υλικό, ωστόσο υπάρχει η εντύπωση πως τα προθήματα και τα α’ συνθετικά που παίζουν αυτόν τον ρόλο στον διαλεκτικό λόγο διαφέρουν κάπως από τα αντίστοιχα της νεοελληνικής κοινής, π.χ. *χαμο-*, *λειανο-* κ.λπ.

4 βλ. π.χ. Γιαννουλοπούλου (2003), Χυδopoulos (2009).

3.2. Η γραμματική κατηγορία της βάσης των διαλεκτικών υποκοριστικών επιρρημάτων και η διαδικασία σχηματισμού τους

Επιστρέφοντας τώρα στα παραδείγματα που παρουσιάστηκαν θα ήθελα να προβώ σε κάποιες επισημάνσεις σχετικά με τη διαδικασία σχηματισμού των υποκοριστικών επιρρημάτων στις διαλέκτους και τα ιδιώματα. Όπως παρατηρούμε, δεν είναι πάντα σαφές αν το υποκοριστικό επίρρημα προέρχεται από το μη υποκορισμένο επίρρημα + υποκοριστικό επίθημα ή αν προέρχεται από το αντίστοιχο υποκοριστικό επίθετο, δηλαδή αν, π.χ., το *αργούτσικα* < επίθ. *αργούτσικος* ή < επίρρ. *αργά* + *-ούτσικα*. Θεωρούμε πάντως ότι η παραγωγή απευθείας από το μη υποκορισμένο επίρρημα είναι αρκετά συχνή, εφόσον σε πολλές περιπτώσεις δεν υπάρχει αντίστοιχο υποκοριστικό επίθετο, όπως συμβαίνει στα περισσότερα από τα τοπικά και χρονικά υποκοριστικά επιρρήματα και επίσης σχεδόν σε όλα όσα φέρουν το επίθημα *-ούλια*, π.χ. το λ. *νωρούλια* δεν μπορεί παρά να προέρχεται από το επίρρ. *νωρίς*. Υπέρ της άποψης περί άμεσης παραγωγής από το αρχικό επίρρημα, όπως και περί παγιωμένης διαδικασίας σχηματισμού υποκοριστικών επιρρημάτων συνηγορούν τα υποκοριστικά επιρρήματα που έχουν ως βάση κάποια δάνεια λέξη π.χ. τα *ερκεντούτσικα*, *ταρτούτσικα*, *σαμπαχλιούτσικα*. Ασφαλώς υπάρχει και η πιθανότητα σχηματισμού του υποκοριστικού επιρρήματος με βάση ένα ουσιαστικό ή αντωνυμία, ωστόσο θεωρούμε ότι σ' αυτές τις περιπτώσεις το ουσιαστικό ή η αντωνυμία έχουν επιρρηματική χρήση, π.χ. *νυχτούλια* < *νύχτα* ('κατά τη νύχτα').

Κάποιες άλλες διαδικασίες σχηματισμού των διαλεκτικών υποκοριστικών επιρρημάτων είναι, όπως αναφέραμε παραπάνω, α) η σύνθεση όπου το α' συνθετικό ή πρόθημα έχει κάποια υποκοριστική σημασία π.χ. *μισοαστεία*, β) η προσθήκη επιθημάτων που δεν είναι άμεσα υποκοριστικά αλλά υποκρύπτουν κάποια υποκοριστική σημασία, π.χ. τα επιθήματα *-ωπά*, *-ερά*⁵ και γ) οι επιρρηματικές χρήσεις ουσιαστικών ή επιθέτων, οι οποίες είναι κοινότερες, χωρίς να συνυπολογίσουμε τα υποκοριστικά επιρρήματα που σχηματίζονται με τα υποκοριστικά επιθήματα ονομάτων *-ούλι*, *-ίδι*, *-ούδι*, *-άκι*, *-ίτσα*.

Μια τελευταία επισήμανση αφορά στον συχνό σχηματισμό πολλών υποκοριστικών επιρρημάτων με ίδια βάση και διαφορετικά επιθήματα. Μόνο ενδεικτικά αναφέρουμε ένα παράδειγμα. Έτσι με βάση το τοπικό επίρρημα *τώρα* σχηματίζονται τα υποκοριστικά επιρρήματα *τωραδάκι*, *τωραδούλια*, *τωραλίγο*, *τώρα από κει*⁶, *τωρούλια*, *τωρί-*

5 Προφανώς ο Πάγκαλος δεν αναγνώριζε αυτά τα επιρρήματα ως υποκοριστικά, αν και τα περισσότερα από τα επιρρήματα με επίθημα *-ωπά* προέρχονται ακριβώς από την Κρήτη.

6 Τα επιρρήματα *τωρα λίγο* και *τώρα από κει* μπορεί να μην αποτελούν αμιγώς υποκοριστικά επιρρήματα, ωστόσο θεωρούμε ότι επιτελούν αντίστοιχη λειτουργία.

τσικα, των οποίων η διαφορά έγκειται όχι μόνο στην επιλογή του επιθήματος ή του συνθετικού με βάση τη γεωγραφική τους προέλευση αλλά και στην εκφραστική τους λειτουργία. Ακόμη ενδιαφέρον παρουσιάζει η δημιουργία αρκετών υποκοριστικών επιρρημάτων (και) από συγκριτικούς τύπους, γεγονός που οδηγεί στη σκέψη ότι προφανώς, εκτός από το υφολογικό αποτέλεσμα, οι διαφορετικοί τύποι εκφράζουν και διαφορετικές ποσοτικές διαβαθμίσεις, π.χ. *δευτερούλια* και *δευτεροτερούλια*, *καλούλια* και *καλυτερούλια*, *στερνούλια* και *στερνοτερούλια* κ.λπ.

4. Σημαιολογικά κριτήρια ταξινόμησης διαλεκτικών υποκοριστικών επιρρημάτων

Προχωρώντας τώρα στην εξέταση του σημαιολογικού περιεχομένου των εν λόγω διαλεκτικών υποκοριστικών επιρρημάτων οδηγούμαστε εκ νέου σε μια κυρίαρχη διαπίστωση που αφορά στη συσώρευση κυρίως τοπικών και χρονικών επιρρημάτων, με τρόπο μάλιστα συστημικό και σημαιολογικά διαφοροποιητικό, και πολύ λιγότερο τροπικών ή άλλων. Αυτά μάλιστα τα επιρρήματα είναι άγνωστα στη νεοελληνική κοινή, όπου, όπως θα δούμε στη συνέχεια, επικρατούν κυρίως τα τροπικά. Ας φέρουμε δύο μόνο παραδείγματα, ένα από κάθε κατηγορία:

Το πρώτο παράδειγμα είναι από τα τοπικά επιρρήματα, και αφορά στο επίρρημα *εδώ* και στα υποκοριστικά επιρρήματα που δημιουργεί, δηλ.: *εδαυτούλια* < *εδώ* + *αυτού* + *-ούλια*, *εδεκούλια* < *εδώ* + *εκεί* + *-ούλια* (που απαντά και ως *εδεκέιλια/εδικούλια*, *αδικειούλια*), *εδωπανούλια* < *εδώ* + *απάνω* + *-ούλια* (και ως *εδεπανούλια/εδωπανάλια*, *εδεπούλια/δεπούλια*, (*ε*)*δεπάλια*), *εδώ-παραπανούλια* < *εδώ* + *παραπάνω* + *-ούλια*, *εδώ-παρακατούλια* < *εδώ* + *παρακάτω* + *-ούλια* (τα παραδείγματα κυρίως από Πελοπόννησο). Μάλιστα, ο κατάλογος με τα επιρρήματα αυτά θα γινόταν πολύ μακρύτερος αν προσθέταμε και όλα τα διαλεκτικά σύνθετα με βάση το επίρρημα *εδώ* (π.χ. *αδαπουκά* < *εδώ* *αποκάτω*, *αδαφκακαικά* < *εδώ* *αποκάτω* και *κάτω*, *εδεκειπανά*, *εδεκειχάμω* κ.ο.κ.) που θεωρούμε ότι έχουν αντίστοιχη, εν πολλοίς υποκοριστική, σημασία και λειτουργία⁷.

Το δεύτερο παράδειγμα προέρχεται από τα χρονικά επιρρήματα και αφορά στην έννοια 'πολύ νωρίς το πρωί, αξημέρωτα'. Μόνο μ' αυτή τη σημασία λοιπόν αποδελτιώ-

⁷ Η αντίστοιχη σειρά παραγώγων και συνθέτων του Αρχείου του ΚΕΝΔΙ με βάση το επίρρημα *εκεί* εκτείνεται σε περίπου 20 σελίδες (βλ. *Λεξικογραφικών Δελτίων* 23(2001): 232-255).

νουμε πλήθος παραδειγμάτων υποκοριστικών επιρρημάτων όπως: *θαμπούλια, χαρούλια, σμουρτσούλια, μουχρουτσούλια, νυχτούλια, νυχτούτσικα, θαμπούτσικα, σαμπαχλιούτσικα, μπονωρούτσικα, μπονωρούλια, αυγωπά, συναυγωπά, ερκεντούτσικα* κ.λπ.

5. Γεωγραφική κατανομή των διαλεκτικών υποκοριστικών επιρρημάτων

Όσον αφορά στη γεωγραφική κατανομή των διαλεκτικών υποκοριστικών επιρρημάτων, παρατηρούμε ότι είναι ευρεία, αν και η πυκνότητα διαφέρει σημαντικά από περιοχή σε περιοχή. Μεγάλη παραγωγή εμφανίζεται κυρίως στην Πελοπόννησο και Δυτική Ελλάδα και επίσης στην Εύβοια, Ανατολική Θεσσαλία και σε προσφυγικούς πληθυσμούς στη Θράκη και Μακεδονία. Επίσης η επιλογή του παραγωγικού επιθήματος φαίνεται ότι σχετίζεται άμεσα και αυστηρά με τον τόπο προέλευσης του υποκοριστικού επιρρήματος. Έτσι, στην Πελοπόννησο συναντούμε πληθώρα υποκοριστικών επιρρημάτων με το επίθημα *-ούλια*, που ενίοτε επεκτείνεται και στη Δυτική Ελλάδα, δηλ. στην Αιτωλία, Ήπειρο και Επτάνησα. Το επίθημα *-ούτσικα* μοιάζει να είναι η πιο κοινή επιλογή (άλλωστε είναι αυτό που συναντάμε συχνότερα και στη νεοελληνική κοινή), με αρκετά παραδείγματα από Θράκη, Μακεδονία και προσφυγικούς πληθυσμούς. Το επίθημα *-ωπά* εμφανίζεται σχεδόν αποκλειστικά στην Κρήτη και στα γύρω νησιά (Κάσο, Κάρπαθο, Ικαρία), παραδείγματα με το επίθημα *-ίτσα* εμφανίζονται σε Πελοπόννησο, Επτάνησα και Εύβοια, ενώ ιδιαίτεροι σχηματισμοί προκύπτουν και στα ποντιακά, π.χ. με το επίθημα *-ίτσικον*.

6. Εκφραστική λειτουργία των διαλεκτικών υποκοριστικών επιρρημάτων

Όπως και να 'χει, η ύπαρξη υποκοριστικών επιρρημάτων στις διαλέκτους και τα ιδιώματα είναι αρκετά διευρυμένη για να αγνοηθεί. Ασφαλώς η λειτουργία τους είναι και εκφραστική. Επομένως ισχύει, θεωρώ, και για την περίπτωση των διαλεκτικών υποκοριστικών επιρρημάτων αυτό που ισχυρίζεται ο Τσερές για τα υποκοριστικά ονόματα (Τσερές 2014: 158):

«Αυτό που με σιγουριά μπορεί να συμπεράνει κανείς είναι η πολυλειτουργικότητα των υποκοριστικών τύπων στο πλαίσιο της προφορικής συνομιλίας [...]. Οι

υποκοριστικοί τύποι δεν περιορίζονται στο να υποτιμούν ποσοτικά ή ποιοτικά το περιεχόμενο της λέξης-βάσης. Αντίθετα, μεγαλύτερο εύρος και διείσδυση στην προφορική επικοινωνία έχουν οι πραγματολογικές λειτουργίες που επιτελούν.»

Βέβαια, η ποσοτική και ποιοτική υποτίμηση στην περίπτωση των τοπικών και χρονικών διαλεκτικών επιρρημάτων φαίνεται πως αποκτά, εκτός από την επικοινωνιακή, και ουσιαστική περιγραφική αξία, που γίνεται όμως κατανοητή μόνο από τους εμπλεκόμενους φυσικούς ομιλητές. Για παράδειγμα, τα επιρρήματα *εκειδούλια* και *εκεί-παρακατούλια* ενδεχομένως δηλώνουν μια διαφορετική απόσταση στον χώρο, που γίνεται φανερή όμως μόνο στους εμπλεκόμενους στη συνομιλία. Αυτό θεωρούμε ότι ισχύει και στην περίπτωση των προαναφερθέντων αντίστοιχων συνθέτων και παραγώγων, στα οποία αναφερθήκαμε παραπάνω⁸, αλλά δεν εξετάζονται εδώ. Δυστυχώς, συνήθως τέτοιες λεπτομέρειες δεν αποτυπώνονται στην καταγραφή του διαλεκτικού προφορικού υλικού, με αποτέλεσμα τις περισσότερες φορές να είναι αδύνατο να ανασυσταθούν. Βέβαια, όπως γίνεται φανερό από τα περισσότερα παραδείγματα του υλικού μας, ο πρωταρχικός στόχος της επιλογής υποκοριστικών είναι, και στα επιρρήματα, εκφραστικός και υφολογικός, καθώς, όπως διαπιστώνει και η Sifianou (1992: 157):

«Η πρωταρχική λειτουργία των υποκοριστικών είναι να εκφράσει την έννοια του ‘μικρός’. Παρολ’ αυτά, συχνά χρησιμοποιούνται για να εκφράσουν οικειότητα, τρυφερότητα, στοργή.»

Θα λέγαμε λοιπόν ότι και η περίπτωση των διαλεκτικών υποκοριστικών επιρρημάτων εμπίπτει σ’ αυτό που ορίζει ο Carter (2004) ως *γλωσσική δημιουργικότητα (creativity)*.

7. Τα διαλεκτικά υποκοριστικά επιρρήματα σε σύγκριση με τα υποκοριστικά επιρρήματα της νεοελληνικής κοινής

Θα κλείσουμε συγκρίνοντας τα υποκοριστικά επιρρήματα της νεοελληνικής κοινής με τα αντίστοιχα στις διαλέκτους και ιδιώματα, καθώς συχνά στο παρελθόν έχει υποστηριχθεί από μελετητές πως ο διαλεκτικός υποκορισμός είναι σπάνιος και υποτονικός.

8 βλ. υποσημείωση 7.

Μια πρώτη αναζήτηση λοιπόν σε μεγάλα λεξικά της νεοελληνικής κοινής μάς οδήγησε στα ακόλουθα συμπεράσματα:

α) Στη νεοελληνική κοινή είναι πολύ λίγα τα τοπικά και χρονικά υποκοριστικά επιρρήματα ενώ στον διαλεκτικό λόγο υπάρχουν σε αφθονία. Αντίθετα στη νεοελληνική κοινή είναι συχνότερα τα τροπικά, όπως διαπιστώνει κανείς αν διατρέξει τις 50 εγγραφές υποκοριστικών επιρρημάτων με επίθημα *-ούτσικα* που καταγράφει το Αντίστροφο λεξικό. Θεωρούμε λοιπόν πως στη νεοελληνική κοινή χάνεται μια κατηγορία επιρρημάτων (τοπικών και χρονικών) που στις διαλέκτους αφθονεί.

β) Στη νεοελληνική κοινή έχει ουσιαστικά εξαφανιστεί το παραγωγικό επίθημα *-ούλια*, σε αντίθεση με τον διαλεκτικό λόγο όπου εμφανίζεται ιδιαίτερα παραγωγικό.

γ) Στη νεοελληνική κοινή η ελευθερία στην επιλογή επιθήματος για τον σχηματισμό υποκοριστικών επιρρημάτων μοιάζει μεγαλύτερη, ενώ στο πλαίσιο κάθε διαλέκτου ή ιδιώματος το προκρινόμενο παραγωγικό επίθημα είναι συνήθως προκαθορισμένο. Ωστόσο ο ισχυρισμός των Ράλλη & Μελισσαροπούλου (2007) πως στις διαλέκτους υπάρχει χαμηλή παραγωγικότητα υποκοριστικών και μικρός αριθμός υποκοριστικών επιθημάτων δεν μοιάζει να επιβεβαιώνεται από το δικό μας υλικό, στο οποίο εμφανίζεται μεγαλύτερος και ο αριθμός των χρησιμοποιούμενων επιθημάτων.

8. Συμπεράσματα

Στο παρόν άρθρο επιχείρησα να αναδείξω ένα σχετικά άγνωστο γλωσσικό υλικό, δηλ. αυτό των διαλεκτικών υποκοριστικών επιρρημάτων, περιγράφοντάς το, ταξινομώντας το και συγκρίνοντάς το με το αντίστοιχο της νεοελληνικής κοινής. Συνοψίζοντας, αριθμώ τις σημαντικότερες διαπιστώσεις:

- 1) Τα επιθήματα που εμφανίζονται παραγωγικότερα για τον σχηματισμό των διαλεκτικών υποκοριστικών είναι το *-ούλια* (*εδαυτούλια*, *θαμπούλια* ‘λίγο πριν φέξει, το πρωί’, *σιαπερούλια* < *ίσια* + *πέρα* + *-ούλια*, *κοντινούλια*, *παρραμπροστούλια*, *στερνούλια* ‘εντελώς τελευταία’, *συνταχούλια* ‘πολύ πρωί’, *σιμούλια* ‘πολύ κοντά’ κ.λπ.) και *-ούτσικα* (*νυχτούτσικα*, *φεγγερούτσικα*, *κρυφούτσικα*, *παστρικούτσικα* κ.λπ.) και λιγότερο τα *-ίτσα* (*εδεκεί-χαμίτσα*, *λιγουλίτσα*, *παρακατίτσα* κ.ά.) και *-άκι* (*τωραδάκι*).
- 2) Η γραμματική κατηγορία που αποτελεί τη βάση τους δεν είναι πάντα σαφής (φερ’ ειπείν, βάση μπορεί να αποτελεί το αντίστοιχο υποκοριστικό επίθετο,

π.χ. υποκ. επίρρ. *ορθούτσικα* < υποκ. επίθ. *ορθούτσικος* ή το επίρρημα χωρίς υποκορισμό, π.χ. *νωρούλια* < επίρρ. *νωρίς*). Ωστόσο υπάρχουν παγιωμένες και συστηματικές διαδικασίες σχηματισμού διαλεκτικών υποκοριστικών επιρρημάτων.

- 3) Η γεωγραφική τους κατανομή είναι μεν ευρεία αλλά με διαφορετική πυκνότητα και με επιλογή διαφορετικών επιθημάτων από τόπο σε τόπο (π.χ. το υποκοριστικό παραγωγικό επίθημα *-ούλια* εμφανίζεται συνηθέστερα στην Πελοπόννησο και τη Δυτική Ελλάδα).
- 4) Υπάρχει μεγάλη παραγωγικότητα τοπικών και χρονικών υποκοριστικών επιρρημάτων, τα οποία δεν εμφανίζονται στη νεοελληνική κοινή και, διαλεκτικά, δημιουργούν ένα σύστημα χρονικής και τοπικής δείξης.
- 5) Η λειτουργία τους σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με την εκφραστικότητα, εφόσον η εκφορά τους εμπεριέχει στοργή και οικειότητα και προϋποθέτει την πρότερη κοινή γνώση κάποιων πληροφοριών ανάμεσα στους εμπλεκόμενους συνομιλητές.
- 6) Τα διαλεκτικά υποκοριστικά επιρρήματα είναι πολυάριθμα και παρουσιάζουν υψηλή παραγωγικότητα, αντίθετα με όσα έχουν υποστηριχθεί σε παλαιότερες μελέτες.

Θεωρούμε πως το συγκεκριμένο υλικό αποτελεί ένα παράδειγμα που δηλώνει τη σαφή ανάγκη για περισσότερες και προσεκτικότερες μελέτες του διαλεκτικού υλικού προκειμένου να προκύπτουν ασφαλέστερα δια-διαλεκτικά συμπεράσματα.

Βιβλιογραφία

- Carter, Ronald. 2004. *Language and Creativity. The Art of Common Talk*. Routledge.
- Daltas, Periklis. 1985. "Some Patterns of Variability in the Use of Diminutive and Augmentative Suffixes in Spoken Modern Greek Koine (MGK)". *Glossologia* 4:63–88.
- Sifianou, Maria. 1992. "The Use of Diminutives in Expressing Politeness: Modern Greek versus English". *Journal of Pragmatics* 17:155–173.
- Χυδopoulos, George. 2009. "Psilo-: Exploring the Case of a "Diminutive" in Modern Greek". Selected Papers from the 18th ISTAL.
http://www.enl.auth.gr/symposium18/papers/40_Xydopoulos.pdf
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Άννα. 2002. *Αντίστροφο Ηλεκτρονικό Λεξικό*. Θεσσαλονίκη: ΙΝΣ.
http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/reverse/
Αρχείο του Κέντρου Ερεύνης των Νεοελληνικών Διαλέκτων και Ιδιωμάτων (ΚΕΝΔΙ – ΙΛΝΕ) της Ακαδημίας Αθηνών.
- Παννουλοπούλου, Γιαννούλα. 2003. «Μορφήματα στα Όρια ανάμεσα στην Παραγωγή και τη Σύνθεση: Η Περίπτωση των θεο-, ψιλο- και -φερνω». Στο: *Proceedings of the 6th International Conference of Greek Linguistics* (Rethymno, 18-21 September 2003), σε CD-ROM (ISBN: 960-88268-0-2).
- Δημελά, Ελεονώρα-Διονυσία. 2010. «Η Προθηματοποίηση στις Νεοελληνικές Διαλέκτους. Σύγχρονη και Διαχρονική Προσέγγιση». Διδ. Διατρ., Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.
http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/4018/1/PhD_Dimela.pdf
- Ιστορικών Λεξικών της Νέας Ελληνικής της τε κοινώς ομιλουμένης και των ιδιωμάτων*, 1933 (τόμ. Α΄)-1989 (τόμ. Ε΄2). Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών.
- Καρατζάς, Σταμάτης. 1954. «Υποκοριστικά του Ιδιώματος Κύμης και Περιχώρων». Διδ. Διατρ., Αθήνα: Collection de l' Institut Français d' Athènes.
- Καρρά, Αθανασία. 2006. «Προβλήματα κλίσης και υποκορισμού στην ελληνική και στα ευρωπαϊκά συστήματα». Μεταπτ. Διατρ., Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών. http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/911/1/Nimertis_Karra.pdf
- Κουκουλές, Φαίδων. 1931. *Περί της Υποκοριστικής Καταλήξεως -ίτιν*. Εν Αθήναις: Εστία.

- Κουτίτα-Καϊμάκη, Μυρτώ. 1984. *Ο Υποκορισμός στην Ποντιακή Διάλεκτο*. Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής του Παν/μίου Θεσσ/νίκης. Παράρτημα 43.
- Μελισσαροπούλου, Δήμητρα. 2006. «Η Μορφολογική Διαδικασία του Υποκορισμού στη Διαλεκτική Ποικιλία της Ελληνικής - Σύγκριση με την ΚΝΕ». Μεταπτ. Διατρ., Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.
http://nemertes.lis.upatras.gr/jsrui/bitstream/10889/1054/1/Nimertis_Melissaropoulou.pdf
- Μπαμπινιώτης, Γεώργιος. 1969. «Ο διά Συνθέσεως Υποκορισμός εις την Ελληνικήν» Διδ. Διατρ., Αθήνα: Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών.
- Νάκας, Θανάσης. 1986. «Συμβολή στη Μελέτη των Προτασιακών Επιρρηματικών της Νέας Ελληνικής (συνοπτική παρουσίαση)». *Λεξικογραφικόν Δελτίον* 16:225–248.
- Νάκας, Θανάσης. 1987. «Τα Επιρρηματικά της Νέας Ελληνικής (προβλήματα υποκατηγοριοποίησης)». Διδ. Διατρ., Αθήνα: Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών.
- Πάγκαλος, Γεώργιος. 1955. Περί του Γλωσσικού Ιδιώματος της Κρήτης. Εν Αθήναις, τόμ. 1:362–374.
- Παπαχριστοδούλου, Χριστόδουλος. 1956. «Οι Παραγωγικές Καταλήξεις στα Διαλεκτικά Ιδιώματα της Ρόδου». *Δωδεκανησιακόν Αρχείον* Β':158–159.
- Ράλλη, Αγγελική, και Δήμητρα Μελισσαροπούλου. 2006. «Ο Υποκορισμός στη Διαλεκτική Ποικιλία της Νέας Ελληνικής», *Πρακτικά του 6^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου της Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών* (Βουκουρέστι 2006).
http://www.philology.upatras.gr/ralli.angela/files/proceedings/Ralli&Melissaropoulou_2007_Ο%20υποκορισμος%20sti%20dialektiki%20poikilia%20tis%20KNE.PDF
- Τριανταφυλλίδης, Μανόλης. 1963. *Απαντα Μανόλη Τριανταφυλλίδη. Γλωσσικό Ζήτημα και Γλωσσολογικά Α΄*. Τόμος Τέταρτος. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών -Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- Τριανταφυλλόπουλος, Νικόλαος. 1990. «Υποκοριστικά Επιρρημάτων». *Ελληνικά* 41:129–130.
- Τσερές, Νικόλαος. 2014. «Η Λειτουργία των Υποκοριστικών στην Προφορική Συνομιλία». Στο: Γούτσος, Διονύσιος (επιμ.), *Ο Προφορικός Λόγος στα Ελληνικά*, 139–62. Καβάλα: Σαΐτα.
<http://www.saitapublications.gr/2014/04/ebook.90.html>
- Τσαφαράς, Δημήτρης. 2013. *Λαγκαδινό Λεξικό. Συμβολή στη Μελέτη του Γλωσσ-*

σικού Ιδιώματος των Λαγκαδίων Αρκαδίας. Θεσσαλονίκη: Μέθεξις.

Τσουκνίδας, Γεώργιος. 1981. «Αποκρυπτικά Μέσα στη Συνθηματική Γλώσσα των Τεχνιτών της Στεμνίτσας Γορτυνίας». *Παρνασσός*, τόμ. ΚΓ':558–575.

Τσουκνίδας, Γεώργιος. 1985. «Πλευρές του Υποκορισμού σε Συνθηματικές Γλώσσες». *Ναυπακτικά*, τ. Β':311–336.

Χατζιδάκις, Γεώργιος. 1905. *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά I, II*. Αθήνα: Σακελλαρίου.

Χατζιδάκις, Γεώργιος. [1915] 1991. *Ακαδημεικά Αναγνώσματα*. Αθήνα: Βασιλείου. τ. Α-Γ.

Χατζιδάκις, Γεώργιος. 1916. «Ετυμολογικά και Τεχνολογικά». *Λεξικογραφικόν Δελτίον της Μέσης και Νέας Ελληνικής* (Παράρτημα της Αθηνάς), τόμ. ΚΗ', τεύχ. Β':99–114.